

DE KWIJTING VOOR SALDO VAN REKENING ALS VASTSTELLINGSOVEREENKOMST: EEN INTERPRETATIE VAN ART. 42 W.A.O.

Eric De Bie

Onder wetenschappelijke begeleiding
van Prof. E. Dirix (U.I.A.)

I. PROBLEEMSTELLING.

Hoewel het arbeidsovereenkomstenrecht, en vooral dan het ontslagrecht, sinds de jaren '60 en in het bijzonder sedert de wet van 21 november 1969 herschreven werd vanuit de optiek van de vastheid van betrekking¹, worden in België wekelijks om allerlei redenen tientallen mensen ontslagen (én aangeworven).

Naast de sociale gevolgen, is dit vaak aanleiding tot vele juridische problemen, moeilijkheden die onder meer voortvloeien uit het feit dat het complex geheel van wederzijdse rechten en verbintenissen waaruit de arbeidsovereenkomst bestaat, niet van het ene moment op het andere verdwijnt door het ontslag. Denken we maar aan het recht van de werknemer op een opzeggingsvergoeding, op loonachterstallen enz. Om te vermijden dat dergelijke aanspraken de partijen (en dan vooral de werkgever) tot lang na de beëindiging van de arbeidsrelatie zouden blijven verontrusten, maken de werkgever en zijn gewezen werknemer dikwijls gebruik van de *kwijting voor saldo van rekening*², een rechtsfiguur die erin bestaat dat de ene partij de andere een bepaalde geldsom betaalt op voorwaarde dat laatstgenoemde hem een kwijtschrift voor saldo van rekening overhandigt³. Hoewel de bedoeling definitief een punt achter hun rechtsverhouding te zetten, zeker lovenswaardig is - niemand is immers gediend met aanslepende betwistingen - toch blijkt er heel wat onzekerheid te bestaan omtrent de juridische aard

---

(1) Zie in dit verband de inleiding van BLANPAIN, R. in *Individuele arbeidsovereenkomsten*, Studiedag 14 februari 1970, Leuven, 1970; RIGAUX, M. en HUMBLET, P., "Ontslagmacht, ontslagrecht en de vastheid van betrekking: een systeem", *R. W.*, 1988-89, 729-742; STEYAERT, J., *Arbeidsovereenkomst, handarbeiders en bedienden*, Gent-Leuven, Story-Scientia, 1973, 70-74.

(2) "quittance pour solde de tout compte", "Ausgleichsquittung".

(3) DIRIX, E., "De kwijting voor saldo van rekening", noot onder *Arbrb.* Brussel, 12 maart 1981, *R. W.*, 1981-82, 190, nr.1; CHAVANNE, A., "Les quittances pour solde de tous comptes", *J.C.P.*, 1949, I, 776, nr.1.

en draagwijdte van deze rechtsfiguur. Ook het wetgevend ingrijpen bracht niet de gewenste klaarheid.

In deze bijdrage zullen we dan ook trachten een antwoord te formuleren op de vele vragen die deze rechtsfiguur oproept.

II. DE ONTOEREIKENDHEID VAN DE KLASSIEKE OPVATTING.

De meerderheid van de auteurs is van oordeel dat de *kwijting voor saldo van rekening* drie onderscheiden ladingen kan dekken : een eenvoudige kwitantie, een eenzijdige afstand van recht door de werknemer of een dading ⁴. Geen van deze drie rechtsfiguren blijkt echter een bevredigende verklaring te bieden.

1. De kwijting voor saldo van rekening als eenvoudige kwitantie.

Een *kwijtschrift* is een document waarin de schuldeiser verklaart dat de schuld voldaan is ten belope van het aangeduide bedrag, en dat hij bij de betaling aan zijn debiteur overhandigt.

Het heeft dus louter een *bewijsfunctie* en laat de tussen partijen bestaande rechtsverhouding onaangeroerd, met dien verstande dat de crediteur niet nogmaals betaling kan vorderen van de som waarvoor kwijting werd verleend (behoudens tegenbewijs). Het is duidelijk dat dergelijke kwitantie als bewijsmiddel grondig verschilt van de figuur van de kwijting voor saldo van rekening, waarbij partijen de bedoeling hebben hun onderlinge rechtsverhouding definitief af te wikkelen. Beide dragen dezelfde naam, maar daar houdt de gelijkenis dan ook op ⁵.

Zoals verder zal worden aangetoond, heeft de kwijting voor saldo van rekening immers constitutieve werking. Zo bijvoorbeeld wanneer werkgever en werknemer krachtens art. 82 par. 3 van de wet op de arbeidsovereenkomsten (verder W.A.O.) ⁶ in onderling overleg de duur van de opzeggingstermijn vaststellen en nauwkeurig alle elementen bepalen, op basis waarvan de door de werkgever verschuldigde vergoeding moet worden berekend. Het aldus verkregen bedrag stond voor de overeenkomst nog niet vast : partijen wisten alleen dat er een vergoeding verschuldigd was, zonder evenwel de omvang ervan te kennen. Wanneer ze bovendien preciseren dat deze som aan de werknemer zal worden uitgekeerd als "saldo van alle rekeningen" en dat deze bijgevolg geen verdere aanspraken meer kan doen

(4) CRAHAY, P., "La convention relative au délai de préavis de l'employé licencié", *J.T.T.*, 1984, 4; DE GAVRE, J., *Le contrat de transaction*, Brussel, Bruylant, 1967, 84, nr.55; DELHUVENNE, M., "La quittance pour solde de tout compte", *Revue de Travail*, 1944, 272-273; GHEYSEN, G., *Dading*, in A.P.R., Brussel, Larcier, 1966, 108-109, nrs. 293-296; LAGASSE, A., "Le reçu pour solde de tout compte", *J.T.*, 1947, 260, nr.4; VAN MEEL, W., "Kwijting voor saldo van rekening", *T.S.R.*, 1960, 125.

(5) CHAVANNE, A., *l.c.*, nr.1.

(6) Wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, *B.S.*, 22 augustus 1978, *Omnil.*, 1978, nr. 597.

gelden, dan staan we voor een kwijting voor saldo van rekening die op definitieve wijze een einde stelt aan de verhouding tussen de betrokken partijen en dus alle verdere aanspraken uitsluit ⁷.

In tegenstelling tot de eenvoudige kwitantie, die gesitueerd moet worden op het formeel- of bewijsrechtelijk vlak, beslist de kwijting voor saldo van rekening dus over het bestaan van het (materiële) recht zelf, en niet louter over het bewijs ervan ⁸.

2. De kwijting voor saldo van rekening als eenzijdige afstand.

Een tweede mogelijkheid bestaat erin dat men het kwijtschrift voor saldo van rekening interpreteert als een eenzijdige *afstand* door de werknemer.

Drie problemen dienen zich hier aan.

In de eerste plaats is er *de formulering van art. 42 W.A.O.* ⁹ die deze interpretatie schijnbaar uitsluit.

Vervolgens is er de vraag of aan *het vereiste van art. 1326 B.W.* ¹⁰ moet worden voldaan.

Tenslotte is er de problematiek van *de afstand van sociale rechten* in het algemeen.

De eerste vraag moet ontkennend worden beantwoord. Zoals verder wordt uiteengezet, ontnemt art. 42 W.A.O. de werknemer niet de mogelijkheid van zijn rechten af te zien door middel van een kwijting voor saldo van rekening.

Wat betreft de voorwaarde van art. 1326 B.W. bestaat er betwisting. Sommige auteurs ¹¹ zijn van oordeel dat het kwijtschrift voor saldo van rekening dat niet aan het voorschrift van die bepaling beantwoordt, niet kan gelden als het geschreven bewijs van een verzaking. Hoogstens zou het kunnen gaan om een begin van bewijs door geschrift (art. 1347 B.W.). Juister lijkt de opvatting die het Arbeidshof van Antwerpen volgde, nl. "dat het vereiste, zoals gesteld in art. 1326 B.W. (...), terzake niet van toepassing is omdat (geïntimeerde) zich bij deze verklaring niet eenzijdig er toe verbond betaling te doen van een geldsom of van een waardeerbare zaak en het dus

(7) Arbh. Brussel, 2 juli 1975, T.S.R., 1977, 125; Arbrb. Luik, 23 september 1974, Pas., 1975, III, 34, bevestigd in beroep.

(8) Over de verenigbaarheid van deze opvatting met art. 42 W.A.O., dat juist het tegenovergestelde schijnt te beweren, zie verder.

(9) "De kwijting voor saldo van rekening door de werknemer afgegeven op het ogenblik dat de overeenkomst een einde neemt, betekent voor de werknemer niet dat hij van zijn rechten afziet."

(10) "Een onderhands biljet of een onderhandse belofte waarbij een enkele partij zich tegenover de andere verbindt om haar een geldsom of een waardeerbare zaak te betalen, moet geheel geschreven zijn met de hand van de ondertekenaar; of tenminste moet deze, benevens zijn handtekening, met de hand een goed voor of goedgekeurd voor geschreven hebben, waarbij de som of de hoeveelheid van de zaak voluit in letters is uitgedrukt."

(11) DELHUVENNE, M., *l.c.*, 274; VAN MEEL, W., *l.c.*, 125.

geen eenzijdige schuldbekenenis betreft" ¹². Het enige wat de ondertekenaar doet, is bevestigen dat zijn wederpartij hem niets meer verschuldigd is. Ook vanuit dit oogpunt zijn er dus geen bezwaren tegen de stelling die de kwijting voor saldo van rekening beschouwt als een eenzijdige afstand van recht door de werknemer.

Tenslotte rijst de vraag of de werknemer überhaupt afstand kan doen van de rechten die hem door de sociale wetgeving worden toegekend. Het is niet de bedoeling hier een exhaustief overzicht te geven van deze problematiek. Een dergelijke uiteenzetting is trouwens overbodig om onze stelling te staven : daarvoor volstaat het dat er sommige sociale rechten zijn waaraan de werknemer kan verzaken bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst. Is dit niet het geval, dan heeft het vanzelfsprekend weinig zin vast te houden aan de opvatting dat de kwijting voor saldo van rekening een afstand van recht kan impliceren.

De ondergeschikte positie van de werknemer t.o.v. de werkgever heeft er weliswaar toe geleid dat er specifieke beschermingsmaatregelen zijn voorzien ¹³, maar de werknemer werd niet elke mogelijkheid ontnomen om afstand te doen van zijn rechten. Bedoelde ongelijkheid wordt in de eerste plaats opgevangen door het algemeen verbod voor de werknemer om op voorhand van zijn rechten af te zien ¹⁴. De reden hiervan is dat dergelijke verzaking een afwijking van de wet impliceert ¹⁵, terwijl van dwingende wetsbepalingen die de bescherming van private belangen beogen - in casu die van de werknemer (zie art. 6 W.A.O.) - niet op voorhand mag worden afgeweken.

Cruciaal is dus te weten op welk tijdstip een recht ontstaat. Dit varieert naargelang de aard van het recht. Het recht op een opzeggingsvergoeding ontstaat op het moment dat de opzegging wordt betekend ¹⁶, het recht van de bediende op zijn loon daarentegen ontstaat reeds na het verstrijken van de maand waarvoor het loon verschuldigd is ¹⁷.

---

(12) Arbh. Antwerpen, 21 juli 1982, *J.T.T.*, 1983, 97; zie ook CALLEWAERT, R., "Le reçu pour solde de tout compte", *T.S.R.*, 1948, 196; CHAVANNE, A., *l.c.*, nr. 7; GEYSEN, R., "Le reçu pour solde de tout compte", *T.S.R.*, 1951, 210.

(13) Vgl. CAMERLYNCK, G.H., "Les renoncements au bénéfice de la loi en droit du travail français", in *Travaux de l'Association Henri Capitant*, XIII, Parijs, Dalloz, 1959-60, 382: "La renonciation du travailleur se heurte de front à une notion antagoniste, celle de subordination. Le travailleur, dont la condition implique une subordination économique déjà, va de plus se trouver désormais - c'est l'objet même du contrat de travail, c'est son critère distinctif - soumis à la subordination juridique de l'employeur. Soumis à l'autorité d'un patron auquel il doit obéissance, comment alors le travailleur pourrait-il vraiment librement renoncer?"

(14) VAN EECKHOUTTE, W., DEMEDTS, M., SAELAERT, C. en TAGHON, A., "Overzicht van rechtspraak (1976-87). Arbeidsovereenkomsten", *T.P.R.*, 1989, 872, nr. 402.

(15) DABIN, J., "Autonomie de la volonté et lois impératives, ordre public et bonnes moeurs, sanction de la dérogation en droit privé interne", *Ann.Dr.Sc.Pol.*, VIII, 205.

(16) Cass., 24 maart 1966, *J.T.*, 1966, 353; Brussel, 2 april 1963, *T.S.R.*, 1964, 18.

(17) Arbrb. Brussel, 3 november 1986, *J.T.T.*, 1987, 243.

In tegenstelling tot wat men op het eerste gezicht zou denken ¹⁸, is het ontstaan van een subjectief recht wel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde om rechtsgeldig aan dat recht te kunnen verzaken. Naast dit objectieve vereiste moet immers ook de werknemer die afstand doet, in een bepaalde positie verkeren: hij moet namelijk bevrijd zijn uit zijn ondergeschiktheid, de bestaansreden van de wettelijke bescherming ¹⁹. Aan dit tweede criterium is volgens Cassatie voldaan bij de betekening van de opzegging ²⁰.

Als we nu terugkeren naar het recht op een opzeggingsvergoeding, dan blijkt dat de twee cumulatieve voorwaarden gelijktijdig zijn vervuld, namelijk bij de betekening van de opzegging. Dit is echter niet altijd het geval. Denken we maar aan de verzaking aan het recht op loon: het recht ontstaat reeds na het verstrijken van de maand waarvoor het loon verschuldigd is, maar dit impliceert niet dat de werknemer meteen ook zijn volledige vrijheid herwint. En precies omdat beide vereisten tezamen moeten zijn vervuld, kan de rechtspraak die van oordeel is dat het ontstaan van het loon een voldoende voorwaarde is niet worden goedgekeurd ²¹. De afstand van loonachterstallen is daarentegen wel geldig wanneer ze gebeurt na de beëindiging van de arbeidsovereenkomst ²². Er moet ook worden ingestemd met de rechtspraak die van oordeel is dat de werknemer niet kan afzien van de rechten die hij nog zal verkrijgen gedurende de periode tijdens dewelke de

---

(18) Het Hof van Cassatie heeft immers beslist dat de werknemer aan zijn recht op vergoeding naar aanleiding van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst kan verzaken, van zodra de opzegging hem is betekend, en dit is precies het tijdstip waarop het recht op de opzeggingsvergoeding ontstaat. (Cass., 22 mei 1978, R. W., 1978-79, 1435; Cass., 11 februari 1980, R. W., 1979-80, 2037 met conclusie van advocaat-generaal H. LENAERTS; toepassingen: Arbh. Luik, 22 oktober 1981, J. T. T., 1982, 58; Arbrb. Brussel, 5 september 1988, J. T. T., 1988, 445; Arbrb. Nijvel, 12 november 1988, J. T. T., 1989, 46.)

(19) Conclusie van advocaat-generaal H. LENAERTS, R. W., 1979-80, 2040. Zie ook VAN EECKHOUTTE, W., e.a., l.c., 872, nr. 402.

(20) Zie de arresten aangehaald in noot 18. Deze opvatting wordt door bepaalde rechtsleer bekritiseerd, omdat het criterium voor de toepassing van de beschermende arbeidswetgeving niet de economische afhankelijkheid is maar de juridische ondergeschiktheid, die blijft voortbestaan gedurende de opzeggingstermijn tot aan de definitieve beëindiging van de arbeidsovereenkomst (CLESSE, J. en JAMOULLE, M., "Examen de jurisprudence (1978-81). Contrat de travail", R. C. J. B., 1983, 634-635, nr. 76; zie reeds PAPIER-JAMOULLE, M., "Les rénonciations aux avantages d'ordre public résultant des lois sociales", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1963, 417: "Il faut admettre que cette protection est tacitement imposée aussi longtemps que subsistent les circonstances qui ont motivé cette intervention législative.")

(21) Arbrb. Brussel, 3 november 1986, J. T. T., 1987, 243: "que rien n'empêche un travailleur de renoncer à une partie de la rémunération due pour un mois déterminé dès lors que ce mois est écoulé". Er dient wel te worden opgemerkt dat in casu de persoon die afstand deed de functie van administratief en financieel directeur bekleedde en zelf de beperking van de indexaanpassing van de lonen van de kaderleden (waaronder het zijne) had doorgevoerd, alhoewel het niet duidelijk is of hij al dan niet aan de basis van het idee lag.

(22) Arbh. Gent, 13 april 1988, R. W., 1988-89, 1066.

arbeidsovereenkomst nog zal bestaan, zelfs wanneer de opzegging hem werd betekend ²³.

Dezelfde regels gelden vanzelfsprekend voor de afstand van de rechten die worden toegekend door een CAO, zonder dat hierdoor art. 11 CAO-wet geschonden wordt ²⁴, aangezien de verzaking of de dading niet kunnen worden beschouwd als een arbeidsovereenkomst ²⁵.

Dit bondig overzicht toont aan dat de werknemer, wanneer hij bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst een kwijtschrift voor saldo van rekening ondertekent, zonder twijfel in staat is af te zien van tenminste een deel van de hem toegekende rechten. Toch zijn wij van oordeel dat de kwijting voor saldo van rekening niet verklaard kan worden aan de hand van de figuur van de afstand van recht.

Nemen we het voorbeeld van een werkgever en een werknemer die een overeenkomst sluiten in de zin van art. 82 par. 3 W.A.O. en hierbij een opzeggingstermijn vaststellen die, rekening houdend met de leeftijd, de anciënniteit, het salaris en de functie ²⁶ als lang mag worden beschouwd. Op basis van deze termijn wordt een opzeggingsvergoeding berekend die, samen met alle andere elementen van de door de werkgever verschuldigde vergoeding, wordt uitgekeerd als saldo van alle rekeningen zodat de werkgever bevrijd is van alle verdere verplichtingen. Hier is onbetwistbaar sprake van een geldige kwijting voor saldo van rekening, doch o.i. kan men bezwaarlijk beveren dat de werknemer afstand heeft gedaan van enig recht.

De verzaking moet dan ook beschouwd worden als een *mogelijk gevolg* van de kwijting voor saldo van rekening, zonder evenwel de essentie van deze rechtsfiguur te vormen.

3. De kwijting voor saldo van rekening als dading.

Tenslotte kan volgens sommigen de kwijting voor saldo van rekening een *dading* uitmaken.

De dading wordt in het B.W. omschreven als "een overeenkomst waarbij partijen een gerezen geschil beslechten of een toekomstig geschil voorkomen" (art. 2044 B.W.). Rechtsleer en rechtspraak voegen daar (naast een bestaand of een toekomstig geschil en de wil van partijen dit geschil te beëindigen of te voorkomen) een derde wezenselement aan toe, namelijk "wederzijdse toegevingen" ²⁷.

(23) Arbrb. Brussel, 12 januari 1987, R. W., 1986-87, 2455; Arbrb. Brussel, 5 september 1988, J. T. T., 1988, 445.

(24) Art. 11 verklaart de bedingen in een individuele arbeidsovereenkomst die strijdig zijn met de bepalingen van een CAO die voor de betrokken werkgevers en werknemers bindend is, nietig.

(25) Cass., 22 juni 1985, J. T. T., 164.

(26) Cass., 3 februari 1986, J. T. T., 1987, 58.

(27) GHEYSEN, G., *Dading*, 35 e.v., nrs. 35 e.v. en de overvloedige verwijzingen; adde: Cass., 10 oktober 1979, *Arr. Cass.*, 1979-80, 197; Bergen, 19 maart 1980, *Rev. Not. B.*, 1980,

De dading is onderworpen aan strenge voorwaarden: zo bepaalt art. 2044 tweede lid B.W. dat ze schriftelijk dient te worden aangegaan. Het geschrift is echter geen vereiste *ad solemnitatem* of *ad formationem*, maar slechts een voorwaarde *ad probationem*: de dading is m.a.w. geen formele overeenkomst²⁸. Een mondelinge dading is dus perfect geldig. Ontstaat er evenwel betwisting, dan moet ze worden bewezen door middel van een geschrift. Aangezien de dading een wederkerig contract is, is dit geschrift onderworpen aan art. 1325 B.W.²⁹.

Om deze reden kan de rechtspraak³⁰ die in verband met een kwijtschrift voor saldo van rekening zonder meer van dading of transactionele vergoedingskwijting gewaagt, niet worden goedgekeurd. Doorgaans (zeker bij de beëindiging van een arbeidsovereenkomst) zal de kwijting voor saldo van rekening immers slechts in één origineel zijn opgesteld, zodat ze hoogstens kan gelden als een begin van bewijs door geschrift, dat echter volgens de meerderheid van de rechtsleer niet mag worden aangevuld door vermoedens of getuigenbewijs³¹.

Onmiddellijk dient hierbij te worden opgemerkt dat volgens sommige auteurs³² art. 2044 tweede lid B.W. (wat betreft de dading gesloten bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst) terzijde wordt geschoven door art. 12 W.A.O., dat bepaalt dat bij ontstentenis van een geschrift het getuigenbewijs wordt toegelaten, ongeacht de waarde van het geschil.

Afgezien van deze bewijsproblemen, zal slechts zelden voldaan zijn aan één van de essentiële elementen van de dading, namelijk de wederzijdse toegevingen^{33 34}. Inderdaad, het zal zelden voorkomen dat de werkgever

---

257 met noot SACE, J.; Gent, 19 september 1980, *R. W.*, 1982-83, 725; Arbrb. Brussel, 12 januari 1987, *R. W.*, 1986-87, 2455; Arbrb. Brussel, 5 september 1988, *J. T. T.*, 1988, 445.

(28) DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, Brussel, Bruylant, 1975, 494, nr. 498; GHEYSEN, G., *Dading*, 75, nrs. 180 e.v.

(29) "Onderhandse akten die wederkerige overeenkomsten bevatten, zijn slechts geldig voor zover zij opgemaakt zijn in zoveel originelen als er partijen zijn die een onderscheiden belang hebben. (...) In elk origineel moet vermeld worden hoeveel originelen zijn opgemaakt. (...)"

(30) Bv. Corr. Brussel, 5 april 1957, *Bull. Ass.*, 1957, 196; Corr. Hoi, 16 juni 1965, *Bull. Ass.*, 1966, 357 met afkeurende noot R. P.

(31) DELHUVENNE, M., *l.c.*, 272; DE PAGE, H., *Traité*, V, 497, nr. 499; VAN MEEL, W., *l.c.*, 125; over deze problematiek, zie GHEYSEN, G. *Dading*, 79-80, nrs. 191 e.v. en de overvloedige verwijzingen.

(32) Expliciet CRAHAY, P., *l.c.*, 7; gesuggereerd door CLESSE, J. en JAMOULLE, M., *R. C. J. B.*, 1983, 639-640, nr. 81.

(33) De rechtspraak is op dit vlak erg streng en eist dat partijen uitdrukkelijk bepalen over welke rechten zij een dading willen treffen (Arbh. Luik, 25 juni 1971, *T. S. R.*, 1971, 281 en *J. L.*, 1971-72, 90; Arbrb. Charleroi, 17 april 1962, *T. S. R.*, 1963, 41). De wederzijdse toegevingen moeten met andere woorden uit het geschrift blijken (Arbh. Brussel, 3 december 1973, *T. S. R.*, 1974, 129)

(34) Vgl. *Münchener Kommentar zum B. G. B.*, II, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1979, 1106: "Als Vergleich lässt sich die Ausgleichsquittung mangels gegenseitigen Nachgebens nicht ansehen, sofern nicht etwa beide Teile wechselseitigen Ansprüche aufgeben".

in een kwijting voor saldo van rekening afstand doet van enig recht ³⁵. Op grond hiervan zal de werknemer de "dading" dan ook kunnen laten nietig verklaren.

Dat het Hof van Cassatie heeft geoordeeld ³⁶ dat degene die, zij het gedeeltelijk, een wederkerige overeenkomst heeft uitgevoerd zich niet meer kan beroepen op de nietigheid van de akte wegens niet-naleving van art. 1325 B.W. doet hieraan geen afbreuk: men beroept zich immers niet op de nietigheid van het instrumentum wegens schending van art. 1325, maar op de nietigheid van het negotium wegens het ontbreken van één van de essentiële bestanddelen van de dading.

Subtieler is de opvatting die de kwijting voor saldo van rekening die niet aan de vereisten voor een dading voldoet niet kwalificeert als dading, maar ze beschouwt als *het bewijs van de uitvoering* van een dading. Op deze wijze ontsnapt men aan het vereiste van art. 1325, dat enkel moet worden nageleefd indien de wederkerigheid van verbintenissen nog bestaat op het moment dat het geschrift wordt opgesteld. Dat is immers niet meer het geval wanneer één van de partijen zijn verbintenissen reeds heeft uitgevoerd ³⁷. Bovendien, zo wordt er aan toegevoegd, is er geen beter bewijsmiddel van een overeenkomst denkbaar dan haar uitvoering.

Ook hier moet worden opgemerkt dat, ondanks de niet-toepasselijkheid van art. 1325 B.W., de drie grondvoorwaarden van een dading nog steeds moeten worden vervuld. Dit is, zoals reeds gezegd, slechts zelden het geval. De werknemer zal dus ook hier de nietigheid van de "dading" kunnen invoeren omdat de werkgever geen enkele toegeving heeft gedaan.

Wij zijn dus van oordeel dat de kwijting voor saldo van rekening niet kan worden gekwalificeerd als een dading. Ogenschijnlijk is dit de stelling die door de meerderheid van de rechtsleer en de rechtspraak wordt gehuldigd. Toch is er een nuance: volgens de klassieke leer impliceert een kwijting voor saldo van rekening niet noodzakelijk een dading, doch kan ze deze

---

(35) CHAVANNE, A., *l.c.*, nr. 7; PAPIER-JAMOULLE, M., *R.P.D.B.*, Compl. III, tw. *Contrat de travail*, nr. 773. De reden hiervan is dat de rechten waarop de werkgever krachtens de arbeidsovereenkomst aanspraak kan maken niet de periodieke betaling van een bepaald bedrag tot voorwerp hebben, maar wel het regelmatig verrichten van arbeid door de werknemer. Vermits die arbeid van uur tot uur wordt gepresteerd, is het logisch dat de werkgever bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst geen aanspraak zal kunnen maken op "achterstallige" arbeid.

(36) Cass., 12 maart 1976, *Pas.*, 1976, I, 763; Cass., 1 februari 1973, *Pas.*, 1973, I, 528.

(37) CALLEWAERT, R., *l.c.*, 198; CHAVANNE, A., *l.c.*, nr. 8; DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, Brussel, Bruylant, 1967, 827-828, nr. 804 B; GEYSEN, R., *l.c.*, 209; GHEYSEN, G., *Dading*, 49, nr. 75 en 108, nr. 295; PAPIER-JAMOULLE, M., *R.P.D.B.*, nr. 773; VAN MEEL, W., *l.c.*, 127; Bergen, 19 maart 1980, *Rev. Not. B.*, 1980, 257 met noot SACE, J.; Rb. Brussel, 2 maart 1965, *R.G.A.R.*, 1965, nr. 7502 met noot FONTEYNE, J.; Arbrb. Mechelen, 24 november 1975, *J.T.T.*, 1976, 133.

impliceren³⁸. O.i. is dit niet het geval, of beter: van zodra de wezenselementen van een dading aanwezig zijn, is er sprake van een dading, en *niet* van een kwijting voor saldo van rekening³⁹.

III. DE KWIJTING VOOR SALDO VAN REKENING ALS VASTSTELLINGSOVEREENKOMST.

DIRIX⁴⁰ merkt terecht op dat de pogingen om de kwijting voor saldo van rekening te kwalificeren als dading of als een eenvoudig kwijtschrift ingegeven zijn door een nodeloze *typendwang*: men wil elke overeenkomst onderbrengen in één van de gekende categorieën. Zelfs de rechtbanken die de kwijting voor saldo van rekening als een autonome rechtsfiguur aanvaarden, verwijzen soms op de één of andere wijze naar de dading om hun beslissing te staven⁴¹. Deze typendwang is overbodig omdat art. 1134 B.W. partijen toelaat om, met inachtneming van art. 6 B.W., hun onderlinge rechtsverhouding naar goeddunken te regelen, hetgeen impliceert dat het hen ook vrij staat de aard en de strekking van die rechtsverhouding nader te bepalen wanneer hierover onzekerheid is gerezen⁴².

Dergelijke overeenkomsten worden samengebracht onder de benaming *vaststellingsovereenkomst*, door GHEYSEN⁴³ omschreven als "de overeenkomst waardoor een reeds tussen partijen bestaande vermogensrechtelijke verhouding waarover subjectieve of objectieve onzekerheid bestaat, wordt vastgesteld"⁴⁴. De geldigheid van dergelijke overeenkomst kan niet

---

(38) DE GAVRE, J., *o.c.*, 83, nr. 51 met de verwijzingen.

(39) Vgl. het Franse recht, waar duidelijk een onderscheid wordt gemaakt tussen de dading enerzijds en de kwijting voor saldo van rekening, die aan een specifiek arbeidsrechtelijk regime is onderworpen, anderzijds.

(40) DIRIX, E., *l.c.*, nr. 3.

(41) Een goed voorbeeld hiervan biedt ons het vonnis van de arbeidsrechtbank van Luik van 23 september 1974 (*Pas.*, 1975, III, 34, bevestigd in beroep). Hoewel de rechtbank oordeelt dat de tussen partijen gesloten overeenkomst niet beschouwd kan worden als een eenvoudige kwitantie, doch definitief een einde maakt aan de rechtsverhouding, toch kan ze het niet nalaten de dading er bij te betrekken ("un véritable accord, une transaction entre parties pour mettre fin amiablement à l'ensemble de leurs relations de travail"), en dit ofschoon nergens uit blijkt dat de drie voorwaarden om van een dading te kunnen spreken vervuld zijn.

(42) DIRIX, E., *l.c.*, nr. 3 en *Obligatoire verhoudingen tussen contractanten en derden*, Antwerpen, Kluwer, 1984, 145, nr. 210.

(43) GHEYSEN, G., *Dading*, 29, nr. 21.

(44) Vgl. Nederland: KLEIJN, W.M., *Bijzondere overeenkomsten*, IV, Asser-serie, Zwolle, Tjeenk Willink, 1988 (hierna: ASSER-KLEIJN, IV), 269: "Een vaststellingsovereenkomst is een overeenkomst waarbij partijen ter beëindiging of ter voorkoming van een onzekerheid of van een geschil de betreffende rechtsverhouding vaststellen." In Duitsland schrijft LARENZ, K., *Lehrbuch des Schuldrechts*, I, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1987, 95, dat het tot het doel van de "Feststellungsgeschäften" behoort "einen unsicheren oder bestrittenen Rechtszustand unter der Parteien zu einem sicheren und unbestreitbaren zu machen".

worden betwist, ook al werden er door partijen geen wederzijdse toegevingen gedaan of bestond er geen geschil ⁴⁵.

De meest bekende *species* van de *genus* vaststellingsovereenkomst is de dading ⁴⁶. Een ander voorbeeld is de overeenkomst die werkgever en werknemer sluiten krachtens art. 82 par. 3 W.A.O. en waarbij ze de opzeggingstermijn "vaststellen" (term gehanteerd door de wetgever). Dergelijke overeenkomst bindt partijen ⁴⁷.

In navolging van het Duitse recht, waar de *Ausgleichsquittung* beschouwd wordt als een modaliteit van de "negative Schuldanererkennung" van par. 397 II B.G.B. ⁴⁸, een rechtsfiguur die behoort tot de categorie van de "Feststellungsgeschäften" ⁴⁹, stelt DIRIX voor de kwijting voor saldo van rekening als een vaststellingsovereenkomst te kwalificeren. De bepaling van de onderlinge rechtsverhouding gebeurt hier wel door *negatie*: partijen geven te kennen elkaar niets of niets meer verschuldigd te zijn ⁵⁰. De overeenkomst stelt met andere woorden het niet meer bestaan van de arbeidsverhouding en alle daaruit voortvloeiende rechten en verbintenissen vast ⁵¹.

Weliswaar is het twijfelachtig of ook de werkgever in het door hem opgestelde kwijtschrift voor saldo van rekening zal verklaren dat de werknemer hem niets meer verschuldigd is ⁵², maar dit doet geen afbreuk aan de kwalificatie als vaststellingsovereenkomst. Overigens vertoont dit probleem weinig praktische relevantie, omdat de verbintenis van de werknemer die correspondeert met het voornaamste recht van de werkgever, namelijk het presteren van arbeid, op permanente wijze wordt uitgevoerd, zodat laatstgenoemde bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst normalerwijze

---

(45) DIRIX, E., *l.c.*, nr. 3; zie ook CLAVAREAU, P.J.A., *Eenige hulpovereenkomsten*, Leiden, Universitaire pers, 1947, 18.

(46) GHEYSEN, G., *Dading*, 29, nrs. 21 e. v.; Voor Duitsland, zie LARENZ, K. *Lehrbuch*, I, 94; Voor Nederland, waar in het N.N.B.W. geen speciale aandacht wordt geschonken aan de dading, doch waar aan de vaststellingsovereenkomst wel een titel is gewijd (titel 15 van boek 7): ASSER-KLEIJN, IV, 269; CLAVAREAU, P.J.A., *o.c.*, 5; VAN ZEBEN, C.J. en Aaftink, H.A.M., "De vaststellingsovereenkomst", *N.J.B.*, 1973 (bijzonder nummer), 108.

(47) Arbrb. Verviers, 4 januari 1978, *J.T.T.*, 1978, 263; Arbrb. Brussel, 12 maart 1981, *R.W.*, 1981-82, 186.

(48) ESSER, J., *Schuldrecht*, II, Karlsruhe, Verlag C. F. Müller, 1971, 246; HOHN, "Quittung und Ausgleichsquittung anlässlich der Beendigung des Arbeitsverhältnisses", *Der Betriebs-Berater*, 1957, 478.

(49) LARENZ, K., *Lehrbuch*, I, 268.

(50) DIRIX, E., *l.c.*, nr. 5. Vgl. SCHAUB, G., *Arbeitsrechtshandbuch*, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1987, 393-394: "die Arbeitsvertragsparteien beständigen einander, keine Ansprüche mehr aus dem Arbeitsverhältnis gegeneinander zu haben".

(51) Vgl. LARENZ, K., *Lehrbuch*, I, 268: "(...) Feststellungsgeschäften, durch die das Bestehen oder Nichtbestehen eines Rechtsverhältnisses unter den Beteiligten verbindlich festgestellt (...) wird"; zie ook de toelichting bij de definitie van art. 7.15.1 lid 1 N.N.B.W., aangehaald bij ASSER-KLEIJN, IV, 275: "Als vaststellingsovereenkomst wordt terecht beschouwd ook de overeenkomst (...) waarbij wordt vastgesteld dat tussen partijen in het geheel geen rechtsverhouding bestaat (...)."

(52) Dit wordt vooral beklemtoond door HOHN, *l.c.*, 478.

toch geen aanspraak zal kunnen maken op enigerlei prestatie⁵³. Hij hoeft zulks dan ook niet expliciet te bevestigen. Heeft hij bij uitzondering toch aanspraken op zijn gewezen werknemer, dan kunnen partijen bijvoorbeeld door middel van een dading een definitieve regeling treffen.

Het interessante van deze stelling bestaat erin dat ze verklaart waarom een geldige kwijting voor saldo van rekening elke latere vordering van de werknemer uitsluit, en dit in tegenstelling tot wat art. 42 W.A.O. op het eerste gezicht schijnt te beweren ("... betekent voor de werknemer niet dat hij van zijn rechten afziet")⁵⁴. De meerderheid van de auteurs is het er namelijk over eens dat een *vaststellingsovereenkomst* minstens gedeeltelijk *constitutieve werking* heeft⁵⁵. Dit betekent dat de oude, onzekere rechtstoestand wordt vervangen door een nieuwe, nauwkeurig omschreven situatie, en dat de (onzekere) rechten die partijen konden putten uit hun vroegere relatie niet meer kunnen worden afgedwongen in de mate ze niet door de vaststellingsovereenkomst in de nieuwe rechtsverhouding zijn geïncorporeerd. Aangezien de kwijting voor saldo van rekening vaststelt dat er na de betaling van een bepaalde som geen rechtsverhouding meer bestaat, kunnen partijen (en in het bijzonder de werknemer) hieraan ook geen rechten meer ontleen.

1. Art. 42 W.A.O. geïnterpreteerd in het licht van de figuur van de vaststellingsovereenkomst.

Art. 42 W.A.O. bepaalt dat de kwijting voor saldo van rekening afgegeven door de werknemer op het ogenblik dat de overeenkomst een einde neemt, niet betekent dat deze van zijn rechten afziet. Op het eerste gezicht reduceert dit artikel het kwijtschrift voor saldo van rekening dus tot een eenvoudige kwitantie⁵⁶.

Deze stelling moet o.i. genuanceerd worden. Men is het er namelijk over eens dat art. 42 W.A.O. de werkgever en de werknemer niet verbiedt

(53) zie noot 35.

(54) Arbh. Brussel, 2 juli 1975, T.S.R., 1977, 125; Arbrb.Luik, 23 september 1974, Pas., 1975, III, 34; Voor Frankrijk, zie Cass. fr. soc., 4 december 1953, Bull.Cass., Section soc., 1953, 557; LYON-CAEN, G., *Le salaire*, in *Droit du Travail*, CAMERLYNCK, G. H. (ed.), Parijs, Dalloz, 1982, 478; VOULET, J., *La rupture du contrat de travail. Les licenciements individuels et collectifs*, Parijs, Delmas, 1976, K6; Voor Duitsland, zie HOHN, l.c., 478; MORITZ, K., "Die Ausgleichsquittung - Privatautonomie im Arbeitsrecht", *Der Betriebs-Berater*, 1979, 1610.

(55) Zie hierover ASSER, KLEIJN, IV, 278 e.v. met de verwijzingen; zie ook de verwijzingen bij DIRIX, E., l.c., nr. 3. Weliswaar wordt in België, althans wat betreft de dading, de voorkeur gegeven aan de declaratieve theorie (DE PAGE, H., *Traité*, V, 502, nr. 505; GHEYSEN, G., *Dading*, 89, nrs. 288 e.v.), maar nu het Hof van Cassatie in ondubbelzinnige bewoordingen art. 1184 B.W. van toepassing heeft verklaard op de dading, dreigt hierin verandering te komen (Cass., 6 april 1977, R.W., 1977-78, 1131).

(56) Zie bv. Cass., 15 oktober 1979, Arr.Cass., 1979-80, 197.

een dading aan te gaan met betrekking tot hun wederzijdse rechten⁵⁷. Hieruit menen wij te mogen afleiden dat ook andere vormen van vaststellingsovereenkomsten, waarvan de dading slechts een species is⁵⁸, toegelaten zijn. Aangezien nu de kwijting voor saldo van rekening beschouwd kan worden als een vaststellingsovereenkomst, verbiedt art. 42 W.A.O. niet dat partijen dergelijke overeenkomst zouden sluiten, en herleidt het de kwijting voor saldo van rekening evenmin tot een eenvoudige kwitantie⁵⁹.

Maar wat is dan de precieze draagwijdte van art. 42 W.A.O.? O.i. heeft dit artikel enkel betrekking op de geschriften die *inhoudelijk gezien slechts de betaling van een geldsom vaststellen en dus beschouwd moeten worden als eenvoudige kwijtschriften, maar waaraan de werkgever de woorden "voor saldo van rekening" heeft toegevoegd*^{60 61}. Deze toevoeging moet gezien worden als een stijlclausule⁶². Kortom, dit artikel is in feite een interpretatieregel⁶³, die de rechter aanzet zich niet te laten misleiden door de benaming, maar steeds de werkelijke inhoud van de akte te onderzoeken.

Deze stelling wordt o.i. bevestigd door de omstandigheden waarin de in art. 42 W.A.O. vervatte regel werd uitgevaardigd⁶⁴. Men wilde namelijk

---

(57) Zie o.m. Cass., 10 maart 1976, *J.T.T.*, 1976, 291 en Cass., 7 maart 1988, *R.W.*, 1988- 89, 11; *Arbrb. Antwerpen*, 21 juli 1982, *J.T.T.*, 1983, 97; VAN EECKHOUTTE, W., e.a., "Overzicht van rechtspraak", *T.P.R.*, 1989, 870, nr. 401 en 876, nr. 405.

(58) zie noot 46.

(59) Vgl. *Arbrb. Luik*, 23 september 1974, *Pas.*, 1975, III, 34.

(60) Vgl. PAPIER-JAMOULLE, M., *R.P.D.B.*, nr. 775, wanneer zij stelt dat "la loi ne défend nullement aux salariés de consentir à de tels contrats (verzaking en dading), mais elle (...) commande que l'accord des deux parties intervienne autrement que par une quittance portant la seule mention "solde de compte""; LENAERTS, H., conclusie bij Cass., 10 maart 1976, *J.T.T.*, 1976, 290: "Uit deze verduidelijking blijkt dat de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever is geweest te voorkomen dat de bediende om de tuin zou worden geleid door het ondertekenen van een *eenvoudig ontvangstbewijs*, waaraan de werkgever achteraf de betekenis van een definitieve afrekening geeft, die de bediende belet nog enige vordering in te stellen."; zie ook *Arbrb. Brussel*, 19 november 1971, *J.T.T.*, 1972, 60: "La quittance pour solde de compte n'est donc inefficace dans la mesure où elle n'indique qu'un reçu pour "solde de tout compte". Tout autre mention doit s'interpréter selon son texte et selon ce qu'on voulu les parties."; *Arbrb. Luik*, 23 september 1974, *Pas.*, 1975, III, 34: " (...) le document signé par Mme Thielen ne constitue pas une quittance pur et simple telle que prévue par l'article 23 (huidig art.42 W.A.O.)"; *Arbrb. Nijvel*, 3 september 1985, *Rev.Rég.Dr.*, 1986, 470: "L'article 42 est applicable lorsque l'abandon de ses prétentions par le salarié est exprimé par une formule libératoire *dépourvu de contenu précis*." Hieruit kan men *a contrario* afleiden, zoals de rechtbank trouwens zelf doet, dat art. 42 W.A.O. niet van toepassing is wanneer het geschrift op gedetailleerde wijze de verschillende onderdelen van de vergoeding vaststelt.

(61) Vgl. Duitsland, *Münchener Kommentar zum B.G.B.*, II, 1106: "Insbesondere ist eine klare Formulierung nötig. Die Unterzeichnung einer "Empfangsbestätigung" für Arbeitspapiere, die an unauffälliger Stelle der Satz enthält, dass der Unterzeichner kleine Ansprüche mehr aus dem beendeten Arbeitsverhältnis mehr habe, wird je nach Lage des Einzelfalles nicht ausreichen (...)".

(62) CHAVANNE, A., *l.c.*, nr. 5.

(63) DIRIX, E., *l.c.*, nr. 6.

(64) Dit gebeurde in 1954, toen een gelijkaardig artikel werd ingelast in de wet op de arbeidsovereenkomst voor bedienden.

een einde stellen aan de soms zeer soepele rechtspraak die dergelijke kwijtschriften interpreteerde als afstand van recht door de werknemer ⁶⁵, zonder evenwel partijen de mogelijkheid te ontnemen een definitieve regeling te treffen omtrent hun wederzijdse rechten ⁶⁶: dergelijke "overbescherming" zou immers een vlotte en efficiënte afhandeling van de beëindigde arbeidsverhouding bemoeilijken.

Toch is art. 42 meer dan een toepassing van het beginsel dat de rechter een overeenkomst moet kwalificeren, rekening houdend met haar werkelijke draagwijdte, zonder gebonden te zijn door de kwalificatie die partijen eraan geven ⁶⁷. Deze regel dwingt de rechter immers niet a priori tot een bepaalde kwalificatie indien er twijfels bestaan omtrent de precieze draagwijdte van de overeenkomst, maar verplicht hem enkel de door partijen gegeven kwalificatie te toetsen aan de feiten en zo na te gaan of beide wel met elkaar overeenstemmen. Art. 1156 B.W. laat dus een grote appreciatievrijheid aan de rechter, zelfs wanneer men het samenleest met de interpretatieregel uit art. 1162 ⁶⁸. Dit is weliswaar te verdedigen op civielrechtelijk vlak, maar biedt de werknemer niet voldoende bescherming in zijn verhouding tot zijn (gewezen) werkgever. Daarenboven was men lange tijd van oordeel dat de bepalingen van de artikelen 1156 tot 1164 B.W. slechts aanbevelingen voor de rechter bevatten, en geen rechtsregels waarvan de schending voor het Hof van Cassatie kan worden ingeroepen ⁶⁹.

Het is dus duidelijk dat de wetgever, om een einde te stellen aan deze voor de werknemer nadelige rechtspraak, zich niet kon beperken tot het bevestigen van het kwalificatierecht van de rechters: dezen zouden immers hun soepele rechtspraak ten aanzien van dergelijke kwijtschriften zonder meer kunnen handhaven.

Art. 42 W.A.O. gaat dan ook verder: het stelt o.i. *een weerlegbaar vermoeden* in dat elk document dat de woorden "kwijting voor saldo van rekening" ⁷⁰ bevat, geacht wordt een eenvoudige kwitantie te zijn, tenzij

(65) Zie de verwijzingen bij GHEYSEN, G., *Dading*, 109, nr. 296.

(66) Zie noot 57.

(67) Het kwalificatierecht van de rechter vloeit voort uit art. 1156 B.W., krachtens hetwelk men steeds moet nagaan welke de gemeenschappelijke bedoeling van de contracterende partijen is geweest, veeleer dan zich te houden aan de letterlijke betekenis van de woorden. Zie o.m. Cass., 9 juni 1955, *Pas.*, 1955, I, 1097; Cass., 3 oktober 1957, *Pas.*, 1958, I, 52; Cass., 8 oktober 1965, *Pas.*, 1965, I, 18; Cass., 2 september 1966, *Arr.Cass.*, 1967, 1; zie ook de verwijzingen bij KRUTHOF, R., "Overzicht van rechtspraak (1974-1980). Verbindingen.", T.P.R., 1983, 593-594.

(68) "Ingeval van twijfel wordt de overeenkomst uitgelegd ten nadele van hem die bedongen heeft en ten voordele van hem die zich verbonden heeft."

(69) Cass., 22 mei 1868, *Pas.*, 1868, I, 280 (m.b.t. art. 1156, 1157, 1158, 1160 en 1162); Cass., 18 november 1915, *Pas.*, 1915-16, I, 494 (m.b.t. art. 1157, 1158 en 1163); Cass., 7 augustus 1925, *Pas.*, 1925, I, 386 (m.b.t. art. 1156); Cass., 9 oktober 1964, *Pas.*, 1965, I, 132 (m.b.t. art. 1162). Deze leer werd door procureur-generaal DUMON, in zijn mercuriale van 1 september 1978 in vraag gesteld ("De motivering van vonnissen en arresten en de bewijskracht van akten", *Arr.Cass.*, 1978-79, 38-39).

(70) Zoals CRAHAY, P., *l.c.*, nr. 13 terecht opmerkt, vallen ook andere uitdrukkingen die op algemene wijze stellen dat de werkgever bevrijd is van al zijn verplichtingen jegens de

ondubbelzinnig blijkt dat het de bedoeling was van partijen (en dus niet alleen van de werkgever), om hun onderlinge rechtsverhouding definitief door middel van een vaststellingsovereenkomst te beëindigen. Wil de werkgever dit vermoeden weerleggen, dan moet hij zijn bedoeling duidelijk weergeven, zodat de werknemer zich niet kan vergissen omtrent de gevolgen van zijn handtekening. Doet hij dit niet, dan zal hij zich later niet kunnen beroepen op het geschrift wanneer de werknemer een aanvullende vergoeding vordert.

2. Een analyse van de cassatierechtspraak terzake.

Hier zullen we aantonen dat de voornaamste cassatie-arresten betreffende art. 42 W.A.O. verklaard kunnen worden aan de hand van de zoëven verdedigde interpretatie van dit artikel.

In een arrest van 21 maart 1973⁷¹ oordeelde het Hof van Cassatie dat de werknemer die een kwijting voor akkoord en saldo van alle rekeningen ondertekende met betrekking tot de opzeggingsvergoeding, de premie voor ondernemingssluiting en het vakantiegeld, geen afstand heeft gedaan van het recht op een uitwinningsvergoeding, omdat *dergelijke kwijting slechts de erin vermelde posten beoogt*.

Dit arrest is volledig in overeenstemming met de regel dat een vaststellingsovereenkomst het verleden slechts uitwist in de mate dat de rechtsverhouding wordt vastgesteld. In casu hadden partijen immers niets bepaald omtrent de uitwinningsvergoeding, zodat deze niet het voorwerp uitmaakte van de overeenkomst en de werknemer de bindende kracht van die overeenkomst dan ook niet schond door aanspraak te maken op dergelijke vergoeding^{72 73 74}. Bijgevolg was er in feite geen sprake van een kwijting

---

werknemer onder het vermoeden van art. 42 W.A.O. (zoals "deze bedragen solderen alle rekeningen die ik ten aanzien van (naam van de werkgever) heb", vgl. Cass., 15 oktober 1979, *Arr. Cass.*, 1979-80, 197). Art. 12 van de loonbeschermingswet van 12 april 1965 (*B.S.*, 30 april 1965), dat een gelijkaardige bepaling bevat, spreekt van een "kwijting voor afrekening". Zie ook *Arbh. Bergen*, 11 februari 1980, *Soc.Kron.*, 1982, 12: "(...) la mention "et pour accord" (...) est synonyme de "pour solde de tout compte", ce qui, par application de l'art. 23 des lois coordonnées (huidig art. 42 W.A.O.), n'implique aucune renonciation à des droits."

(71) Cass., 21 maart 1973, *J.T.T.*, 1973, 212. In dezelfde zin: *Arbh. Luik*, 3 maart 1977, *J.L.*, 1977, 234.

(72) Vgl. het in art. 2048 B.W. neergelegde beginsel dat dadingen beperkt blijven tot hun voorwerp. Dit geldt o.i. mutatis mutandis voor andere species van de vaststellingsovereenkomst.

(73) Voor Duitsland, zie *Münchener Kommentar zum B.G.B.*, II, 1106: "Soweit jedoch bestimmte Ansprüche genannt sind, ist eine Ausgleichsquittung wegen ihrer unter Umständen bedeutsamen Folgen in der Regel eng auszulegen." In Frankrijk heeft de kwijting voor saldo van rekening bevrijdende werking wat betreft de elementen waarvan de betaling door partijen in overweging werd genomen ("*envisager*") (Cass. fr. soc., 28 maart 1973, *Bull.civ.*, 1973, V, 178; Cass. fr. soc., 5 mei 1982, *Bull.civ.*, 1982, V, 205). Het Hof van Cassatie interpreteert het begrip "*envisager*" echter zeer ruim: zo is het niet vereist dat de verschillende onderdelen van de vergoeding worden opgesomd (Cass. fr. soc., 23 februari 1983, *Bull.civ.*,

voor saldo van rekening, noch van een dading, maar wel van een andere vaststellingsovereenkomst, zij het een met een beperktere draagwijdte ⁷⁵. Betrekken partijen evenwel alle elementen van de door de werkgever verschuldigde vergoeding in de vaststellingsovereenkomst, dan wordt hun onderlinge rechtsverhouding definitief beëindigd en kan de werknemer geen aanvullende vergoeding meer vorderen. Pas in dat geval is er sprake van een echte kwijting voor saldo van rekening.

Sommigen zullen zich wellicht afvragen of deze opvatting niet wordt tegengesproken door de cassatierechtspraak die van oordeel is dat het ondertekenen van een kwijting "voor saldo van rekening" door de werknemer niet impliceert dat deze afstand doet van de aanspraken die hij kan doen gelden op *de bedragen die de ontvangen sommen te boven gaan* ⁷⁶. In deze hypothese wordt een specifiek element van de door de werkgever verschuldigde vergoeding immers schijnbaar door de overeenkomst vastgesteld, en toch zou de werknemer nog aanspraak kunnen maken op een aanvullende vergoeding.

Hoe is dit te verzoenen met de zoëven verdedigde stelling? O.i. moeten deze uitspraken worden gelezen in het licht van het door art. 42 W.A.O. gecreëerde weerlegbare vermoeden. In de aangehaalde arresten slagen de

---

1983, V, 70), en worden de actiemogelijkheden van de werknemer aanzienlijk beperkt door algemene formules als "les indemnités dues au titre de la cessation du contrat de travail" (Cass. fr. soc., 21 mei 1981, *Bull.civ.*, 1981, V, 331) en "en paiement des salaires et de toutes indemnités dues au titre de l'exécution et de la cessation du contrat de travail" (Cass. fr. soc., 13 januari 1983, *Bull.civ.*, 1983, V, 11).

(74) Om deze reden zijn we het dan ook niet eens met de rechtsleer die stelt dat art. 42 W.A.O. het probleem niet heeft opgelost, maar nog ingewikkelder heeft gemaakt (GOETHALS, H., "Kwijtschrift voor saldo van rekening", in *Arbeidsrecht*, BLANPAIN, R. (ed.), CAD, losbladig, II-7, nr. 2; GHEYSEN, G., *Dading*, 109, nr. 297). Dit zou wel het geval geweest zijn, aldus Gheysen, indien de wetgever, zoals voorgesteld (*Parl.St.*, Kamer 1952-53, nr. 581, p. 9; dit voorstel werd echter door de senaatscommissie afgewezen als "te ingewikkeld en te veel formaliteiten vereisend zonder, tenslotte, de rechten van de bediende behoorlijk te vrijwaren (*Parl.St.*, Senaat, 1953-54, nr. 192, p. 12)) bepaald had dat de kwijting alle elementen van de afrekening moet vermelden en de reden waarom het saldo op die wijze werd samengesteld (zie ook COLENS, A. en M., *Le contrat de travail*, Brussel, Larcier, 1980, 305). Partijen moeten immers ook zo reeds alle elementen van de afrekening nauwkeurig omschrijven en vaststellen om het vermoeden van art. 42 W.A.O. te weerleggen, zodat de voorgestelde precizering in feite overbodig is.

(75) Vgl. het vonnis van de Arbrb. Brussel, 12 maart 1981, *R. W.*, 1981-82, 196 met noot DIRIX, E. Partijen waren overeengekomen dat de duur van de opzeggingstermijn acht maanden zou bedragen. Hierop kan volgens de rechtbank niet meer worden terug gekomen, en de werknemer kan niet meer vorderen dan een opzeggingsvergoeding overeenstemmend met het salaris van acht maanden. Terecht oordeelde de rechtbank dat de hoegrootheid, of minstens de wijze van berekening van het salaris niet werd vastgesteld in het akkoord, dat bijgevolg moeilijk bestempeld kan worden als een kwijting voor saldo van rekening, aangezien het de rechtsverhouding tussen partijen niet definitief beëindigt. Zie ook Arbrb. Verviers, 4 januari 1978, *J.T.T.*, 1978, 263.

(76) Cass., 10 maart 1976, *J.T.T.*, 1976, 190; Cass., 7 maart 1988, *R. W.*, 1988-89, 11.

zogenaamde kwijtschriften voor saldo van rekening er niet in het vermoeden te weerleggen, en moeten zij dus beschouwd worden als eenvoudige kwitanties, waaraan de werkgever de woorden "voor saldo van rekening" of een soortgelijke uitdrukking heeft toegevoegd ⁷⁷. En zoals reeds gezegd, een eenvoudig kwijtschrift is een bewijsmiddel dat de betaling van een bepaalde geldsom vaststelt, zonder voor het overige de rechtsverhouding tussen partijen te beïnvloeden. Het verhindert bijgevolg niet dat de schuldeiser later aanspraak maakt op het eventuele saldo.

Deze interpretatie wordt trouwens bevestigd in een arrest van 27 juni 1973 ⁷⁸, waarin het Hof stelt dat "nu de rechter wettig beslist dat de afgeleverde kwijting geen verzaking aan het recht op de opzeggingsvergoeding inhield (en het vermoeden van art. 42 dus niet weerlegt - eigen toevoeging), het zonder belang is dat die kwijting betrekking had op alle rekeningen met inbegrip van de eventuele opzeggingsvergoeding".

Kortom, eerst moet men nagaan of de bedoeling van partijen duidelijk genoeg blijkt om het vermoeden van art. 42 te weerleggen. Is dit het geval, dan moet worden onderzocht welke elementen het voorwerp van de vaststellingsovereenkomst uitmaken : partijen zijn immers enkel daardoor gebonden, en behouden hun vrijheid met betrekking tot hetgeen niet in de kwijting voor saldo van rekening werd vastgesteld.

Tenslotte moeten we ons afvragen of de hier verdedigde stelling dat de kwijting voor saldo van rekening een afstand van recht vanwege de werknemer kan impliceren ⁷⁹, niet onvereenigbaar is met de cassatierechtspraak waarin werd beslist dat *de afstand (...) dan ook in van de kwijting voor saldo van rekening onderscheiden en uitdrukkelijke bewoordingen moet worden bedongen en niet kan worden afgeleid uit de termen van de kwijting* ⁸⁰.

O.i. is dat niet het geval, en wel omdat het Hof ten eerste de woorden "kwijting voor saldo van rekening" gebruikt in de betekenis die ze hebben in art. 42 W.A.O., namelijk een eenvoudige kwitantie met de toevoeging "voor saldo van rekening" of een soortgelijke uitdrukking, en men ten tweede het begrip "uitdrukkelijk" in de zinsnede "uitdrukkelijke bewoordingen" zo moet interpreteren dat de woorden "voor saldo van rekening" op zich niet volstaan om te kunnen besluiten dat de werknemer van zijn rechten heeft afgezien, zonder dat deze letterlijk moet verklaren dat hij "verzaakt", "afziet" of "afstand doet" van de mogelijkheid aanspraak te maken op een

---

(77) In dezelfde zin moet ook het arrest van 15 oktober 1979 (*Arr. Cass.*, 1979- 80, 197) worden gelezen.

(78) *Cass.*, 27 juni 1973, *J.T.T.*, 1974, 22.

(79) zie pagina's 34, 38 en 39.

(80) *Cass.*, 10 maart 1976, *J.T.T.*, 1976, 290 ; *Cass.*, 7 maart 1988, *R. W.*, 1988- 89, 11.

aanvullende vergoeding: het volstaat dat de wil om afstand te doen duidelijk is ⁸¹, en dat is *in casu* het geval.

Deze laatste voorwaarde (de zekere wil) sluit onmiddellijk aan bij het vereiste dat de onderscheiden elementen van de vergoeding afzonderlijk moeten worden vastgesteld ⁸². Wanneer de werknemer een kwijtschrift voor saldo van rekening ondertekent dat slechts betrekking heeft op bepaalde elementen van de vergoeding waarop hij aanspraak kan maken (en er dus in feite *geen* is), dan vloeit uit zijn bedoeling het bedrag van die onderdelen definitief vast te stellen noodzakelijkerwijze voort dat hij op dat punt iedere betwisting heeft willen uitsluiten ⁸³, en is bijgevolg de wil om afstand te doen van het eventuele saldo met betrekking tot die onderdelen zeker. Uit deze bedoeling kan echter nooit worden afgeleid dat hij wil afzien van *al* de rechten die hij put uit de arbeidsovereenkomst, inbegrepen degene die niet het voorwerp uitmaken van de vaststellingsovereenkomst: het stilzwijgen op dit punt wijst immers niet met zekerheid op de wil van de werknemer om ook van die rechten af te zien ⁸⁴.

Integendeel, aangezien de werknemer doorgaans slecht geïnformeerd is over zijn rechten ⁸⁵, is onwetendheid een veel waarschijnlijker oorzaak van het feit dat die rechten niet in de overeenkomst zijn opgenomen.

Met andere woorden, wil de werkgever zich beveiligen tegen alle verdere aanspraken van zijn gewezen werknemer, dan moet hij met deze een vaststellingsovereenkomst sluiten waarin alle componenten van de verschuldigde vergoeding definitief worden vastgesteld en uitgekeerd als saldo van alle rekeningen.

Een uitzondering op deze regel vormt het geval waarin de werknemer verklaart afstand te doen van *al* zijn rechten met betrekking tot de arbeidsovereenkomst: in dat geval is een opsomming of nauwkeurige omschrijving niet vereist ⁸⁶.

Uit dit overzicht blijkt dat, hoewel het begrip vaststellingsovereenkomst nergens ter sprake komt, de rechtspraak van ons hoogste rechtscollege toch systematisch verklaard kan worden aan de hand van deze rechtsfiguur en de hierop gebaseerde interpretatie van art. 42 W.A.O. Toch moeten we kritiek uitoefenen op de gehanteerde terminologie, die o.i. verwarrend is. De

---

(81) Het Hof van Cassatie heeft immers aanvaard dat de verzaking stilzwijgend kan geschieden op voorwaarde dat dit stilzwijgen voor geen enkele andere interpretatie vatbaar is en dus met zekerheid wijst op de wil om afstand te doen van een recht (Cass., 20 december 1978, *Pas.*, 1979, I, 478).

(82) De wil om afstand te doen kan immers niet worden afgeleid uit een formule zonder nauwkeurig bepaalde inhoud (Arbrb. Nijvel, 3 september 1985, *Rev.Rég.Dr.*, 1986, 470).

(83) Vgl. DIRIX, E., *l.c.*, nr. 5.

(84) Vgl. Cass., 21 maart 1973, *J.T.T.*, 1973, 212.

(85) PAPIER-JAMOULLE, M., R.P.D.B., nr. 773; zie ook CAMERLYNCK, G.H., *Le contrat de travail*, in *Droit du travail*, CAMERLYNCK, G.H. (ed.), Parijs, Dalloz, 1982, 681, nr. 672.

(86) Arbh. Brussel, 13 april 1981, *T.S.R.*, 1982, 38; Arbh. Antwerpen, 21 juli 1982, *J.T.T.*, 1983, 97.

begrippen kwijting en kwijting voor saldo van rekening worden immers voortdurend door elkaar gebruikt als waren zij synoniemen, terwijl ze grondig van elkaar verschillen.

Ook het zopas verschenen overzicht van rechtspraak over arbeidsovereenkomsten van de hand van VAN EECKHOUTTE en anderen⁸⁷, ontsnapt niet aan deze verwarring. De auteurs⁸⁸ gaan er van uit dat de kwijting voor saldo van rekening beschouwd moet worden als een eenvoudige kwitantie. Dergelijke kwijting kan volgens hen dan ook geen enkele verzaking van rechten impliceren : een afstand van aanspraken uit het verleden is immers niet gelijk te stellen met de kwijting voor saldo van rekening van art. 42 W.A.O.

Een grondige analyse van de arresten waarmee ze deze opvatting staven, levert evenwel een heel ander resultaat op. De korte samenvatting van het arrest van het Arbeidshof van Luik van 3 maart 1977⁸⁹ stelt inderdaad dat een kwijting (voor saldo van rekening) geen afstand van recht kan impliceren. Uit het arrest zelf blijkt echter dat er omtrent de uitwinningvergoeding, waarop eiser aanspraak maakte, niets was overeengekomen. De onderdelen van de vergoeding die werden uitbetaald, werden daarentegen wel op nauwkeurige wijze in de overeenkomst vastgesteld. De inwilliging van de vordering door het Hof moet dan ook gezien worden als een toepassing van het beginsel dat een vaststellingsovereenkomst slechts de erin vastgestelde bedragen betreft⁹⁰ waarnaar het Hof van Beroep trouwens verwijst, eerder dan als een bewijs van de stelling dat art. 42 W.A.O. de kwijting voor saldo van rekening tot een eenvoudige kwitantie reduceert, en dus een latere vordering van de werknemer niet verhindert, zoals VAN EECKHOUTTE e.a. doen.

De passage "de afstand van aanspraken uit het verleden is niet gelijk te stellen met de kwijting voor saldo van rekening bedoeld in art. 42 W.A.O.", is letterlijk overgenomen uit een arrest van het Arbeidshof van Antwerpen van 19 september 1983⁹¹. Dit is ongetwijfeld correct : de in art. 42 W.A.O. bedoelde kwijting "voor saldo van rekening" is immers slechts een "vermomde" eenvoudige kwitantie. Wat de auteurs evenwel niet zeggen, is dat het Hof in casu besliste dat de overeenkomst die de werkgever met zijn werknemster sloot, en waarin laatstgenoemde bevestigde dat haar werkgever haar niets meer verschuldigd was⁹², niet beschouwd kon worden als een kwijting "voor saldo van rekening" in de zin van art. 42 W.A.O.

---

(87) VAN EECKHOUTTE, W., DEMEDTS, M., SAELAERT, C. en TAGHON, A., "Overzicht van rechtspraak (1976-1987). Arbeidsovereenkomsten.", *T.P.R.*, 1989, 463-902.

(88) VAN EECKHOUTTE, W. e.a., *l.c.*, 870, nrs. 400-401.

(89) Arbh. Luik, 3 maart 1977, *J.L.*, 1977, 234.

(90) Vgl. Cass., 21 maart 1973, *J.T.T.*, 1973, 212.

(91) Arbh. Antwerpen, 19 september 1983, *R.W.*, 1983-84, 1289.

(92) Vgl. met de hier verdedigde opvatting die de kwijting voor saldo van rekening beschouwt als een vaststellingsovereenkomst, waar de onderlinge rechtsverhouding wordt vastgesteld door middel van negatie.

Dit artikel heeft volgens het Hof immers enkel tot doel te verhinderen dat de ondertekening van een eenvoudig kwijtschrift door de werkgever zou worden uitgelegd als afstand van alle rechten, zonder dat aan de vrijheid van de werknemer om over zijn rechten te beschikken werd geraakt ⁹³. In het onderhavige geval was de bedoeling van de werkneemster om afstand te doen van een deel van haar rechten voldoende duidelijk, zodat haar vordering werd afgewezen. Hoewel het Hof de term niet expliciet vermeldt, was en dus sprake van een geldige kwijting voor saldo van rekening en een daarmee gepaard gaande afstand van recht.

Uit het feit dat VAN EECKHOUTTE e.a. de kwijting voor saldo van rekening beschouwen als een eenvoudige kwitantie, volgen een aantal vreemde opvattingen. Zo zijn ze van oordeel dat uit de tekst van art. 42 W.A.O. moet worden afgeleid dat een overeenkomst betreffende de opzeggingstermijn niet kan blijken uit de kwijting voor saldo van rekening ⁹⁴. Argumenten hiervoor worden niet gegeven. Men kan zich echter de vraag stellen waarom de opzeggingstermijn, die een noodzakelijk element vormt voor de berekening van de vergoeding die de werkgever verschuldigd is bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst, niet zou kunnen worden overeengekomen in een kwijting voor saldo van rekening. Deze heeft immers precies tot doel de verschillende onderdelen van de vergoeding vast te stellen en uit te keren als saldo van alle rekeningen.

Hun opvatting leidt er daarenboven toe dat ze bepaalde rechtspraak goedkeuren, die van oordeel is dat de overeenkomst waarbij partijen de datum voor de beëindiging van de arbeidsovereenkomst vaststellen en het bedrag bepalen van de forfaitaire vergoeding die zal worden uitbetaald aan de werknemer indien deze afziet van alle verdere aanspraken, beschouwd moet worden als een dading ⁹⁵. Dat er daarbij geen sprake is van wederzijdse toegevingen, een vereiste dat nochtans door henzelf wordt beklemtoond ⁹⁶, blijkt niet belangrijk te zijn.

De reden van deze houding is dat ook de auteurs maar al te goed beseffen dat een vlotte afhandeling van de beëindigde arbeidsverhouding slechts mogelijk is wanneer elke latere vordering aan de werknemer wordt ontzegd. Zolang men de kwijting voor saldo van rekening blijft beschouwen als een eenvoudige kwitantie, biedt alleen de dading, naast de de afstand van recht, een oplossing. Men onderkent dan ook dadingen daar waar er in feite geen zijn. Beschouwt men daarentegen de kwijting voor saldo van rekening als een vaststellingsovereenkomst, die de rechtsverhouding definitief beëindigt, dan hoeft men de tussen werkgever en werknemer gesloten

---

(93) Het Hof verwijst hier naar de conclusie van advocaat-generaal H. LENAERTS bij het Cassatie-arrest van 10 maart 1976, *J.T.T.*, 1976, 291.

(94) VAN EECKHOUTTE, W. e.a., *l.c.*, 705, nr. 248.

(95) Arbh. Brussel, 20 februari 1980, *Med.V.B.O.*, 1981, 1186; Arbrb. Brussel, 7 september 1978; *Med.V.B.O.*, 1980, 1946.

(96) VAN EECKHOUTTE, W. e.a., *l.c.*, 876, nr.405.

overeenkomst niet op artificiële (en zelfs foutieve) wijze te kwalificeren als dading om haar bevrijdende werking te verlenen.

VAN EECKHOUTTE en anderen voelen dit zelf ook aan, wanneer ze schrijven dat bepaalde akten noch als kwijting voor saldo van rekening, noch als dading kunnen worden beschouwd ⁹⁷. Dergelijke overeenkomst, waarbij de rechten van de werknemer worden *vastgelegd*, geldt voor de contractanten als wet en moet dus te goeder trouw worden uitgevoerd ⁹⁸. Wat de auteurs hier in feite zeggen, is dat er naast de dading nog andere vaststellingsovereenkomsten mogelijk zijn, en, zoals tevoren werd aangetoond, is de kwijting voor saldo van rekening daar een voorbeeld van.

3. De beschermende functie van art.42 W.A.O.

Het grote voordeel van de kwalificatie van de kwijting voor saldo van rekening als *vaststellingsovereenkomst* is dat ze partijen een bijkomend instrument ter beschikking stelt om hun onderlinge rechtsverhouding *definitief* af te wikkelen, zonder dat één van beiden er later op kan terug komen ⁹⁹.

Hetzelfde resultaat werd echter bereikt door de rechtspraak die in dergelijke kwijtschriften een afstand van recht door de werknemer zag, maar deze interpretatie werd als te nadelig voor de werknemer beschouwd en gaf dan ook aanleiding tot een ingrijpen van de wetgever.

In welk opzicht verschillen beide opvattingen dan van elkaar, of met andere woorden, hoe komt de interpretatie als vaststellingsovereenkomst tegemoet aan de bezwaren die tegen de theorie van de verzaking werden aangevoerd?

Het grote nadeel van de vroegere rechtspraak was dat ze het de werkgever mogelijk maakte om elke latere vordering van zijn gewezen werknemer af te weren door zich te beroepen op een kwijting "voor saldo van rekening" die laatstgenoemde had ondertekend zonder zich deze verreikende gevolgen te realiseren ¹⁰⁰.

Dit is uitgesloten indien men de hier voorgestane interpretatie van art. 42 aanvaardt. Precies omwille van het ingrijpend karakter van de kwijting voor saldo van rekening is er immers een dubbele bescherming

---

(97) VAN EECKHOUTTE, W. e.a., *l.c.*, 877, nr. 405.

(98) Arbh. Luik, 23 juni 1983, *J.L.*, 1984, 251, met noot.

(99) ASSER-KLEIJN, IV, 281; Dit wil niet zeggen dat de kwijting voor saldo van rekening volkomen onaantastbaar is: elke vaststellingsovereenkomst wordt immers beheerst door het algemeen verbintenissenrecht (GHEYSEN, G., *Dading*, 20, nr. 22). Over de mogelijkheden om een vaststellingsovereenkomst aan te vechten, zie DIRIX, E., *l.c.*, nrs. 8 en 9; zie ook ASSER-KLEIJN, IV, 281.

(100) De werkgever is immers meestal niet zo goed op de hoogte van zijn rechten en is er op uit de hem verschuldigde sommen zo snel mogelijk te recuperen. Het lag dus zeker niet in zijn bedoeling om van alle verdere aanspraken af te zien.

ingebouwd ¹⁰¹ die de nodig waarborgen biedt, zodat een doorsnee werknemer zich niet kan vergissen omtrent de draagwijdte van zijn handeling en hij de eraan verbonden gevolgen dan ook zelf heeft gewild.

Hoewel het duidelijk is dat de kwalificatie van de kwijting voor saldo van rekening als vaststellingsovereenkomst geen afbreuk doet aan de door de wetgever beoogde bescherming van de werknemer, kan men zich toch afvragen of de Belgische regeling wel ver genoeg gaat. Men kan immers niet ontkennen dat ze uitgaat van de (civielrechtelijke) veronderstelling dat werkgever en werknemer als gelijken tegenover elkaar staan bij het sluiten van de overeenkomst (het weerlegbaar vermoeden doet hieraan niet echt afbreuk). Eens de overeenkomst op geldige wijze tot stand is gekomen, bestaat er geen mogelijkheid om er aan te ontsnappen.

De Franse wetgever daarentegen heeft een bijzondere regeling uitgewerkt waarbij rekening wordt gehouden met de onwetendheid van de werknemer. Vertrekkend van de verre gaande (want bevrijdende) werking van de kwijting voor saldo van rekening ¹⁰², is deze niet enkel onderworpen aan strenge vormvereisten ¹⁰³, maar beschikt de werknemer daarenboven over een termijn van twee maanden - aanvankelijk bedroeg deze slechts zeven dagen - om op de overeenkomst terug te komen ¹⁰⁴. Deze termijn vangt aan de dag waarop het document ondertekend werd, en de opzegging dient te geschieden bij behoorlijk gemotiveerde aangetekende brief. Is niet aan de strenge vormvereisten voldaan of werd de overeenkomst opgezegd binnen de door de wet voorziene termijn, dan geldt de kwijting voor saldo van rekening nog slechts als een eenvoudig kwijtschrift.

Hoewel de Franse regeling duidelijk verder gaat dan de Belgische, toch is het niet zo vanzelfsprekend dat een werknemer bij onze zuiderburen beter wordt beschermd dan in België. Art.L 122-17 van de *Code du Travail* is immers zo verre gaand dat men zich de vraag kan stellen of het zijn doel niet voorbij schiet. De werkgever zal immers trachten aan deze voor hem bijzonder nadelige regeling te ontsnappen ¹⁰⁵.

---

(101) Het weerlegbaar vermoeden en het beginsel dat de vaststellingsovereenkomst enkel de erin vastgestelde rechten betreft.

(102) zie noot 54.

(103) Art. L 122-17 Code de Travail :

- de vermelding "pour solde de tout compte" moet volledig met de hand geschreven zijn door de werknemer en gevolgd worden door zijn handtekening ;
- de vervaldatum (d.i. de datum waarop de termijn waarbinnen de overeenkomst kan worden opgezegd verstrijkt) moet goed leesbaar worden aangeduid ;
- het geschrift moet vermelden dat het in tweevoud is opgesteld, waarvan één exemplaar aan de werknemer werd overhandigd.

(104) Zie de gelijkaardige voorstellen in Duitsland, MORITZ, K., *l.c.*, 1610 ; deze mogelijkheid werd reeds voorzien in een aantal CAO's (SCHAUB, G., *Arbeitsrechtshandbuch*, 295).

(105) Zie G. B. in zijn noot onder Cass. fr. soc., 20 december 1956, *J.C.P.*, II, 10090 : "La valeur libératoire d'un reçu (...) est soumise à de telles conditions de forme et de temps (...) qu'il n'offre plus de grand intérêt pour l'employeur".

Een mogelijkheid daartoe biedt de dading. Volgens het Franse Hof van Cassatie ontnemt de kwijting voor saldo van rekening partijen niet de mogelijkheid een dading aan te gaan overeenkomstig de regels van de Code Civil ¹⁰⁶. Bovendien is dergelijke dading niet onderworpen aan art. L 122-17 Code du Travail, en kan de werknemer er bijgevolg niet op terugkomen, ook niet binnen de termijn van twee maanden. Deze rechtspraak werd sindsdien herhaaldelijk bevestigd ¹⁰⁷ en brengt een auteur ¹⁰⁸ tot de volgende conclusie: "Il est permis de penser que le procédé de la transaction remplacera peu à peu l'usage de la quittance pour solde de tout compte qui n'apparaît plus, dans la plupart des cas, que comme une vaine formalité, sans autre valeur qu'un reçu pur et simple des sommes versées."

CAMERLYNCK ¹⁰⁹ wijst op de gevaren die aan dergelijke rechtspraak verbonden zijn. Een te soepele interpretatie zou er immers toe kunnen leiden "qu'il suffit aux parties - c'est-à-dire à l'employeur - d'éviter les termes fatidiques de reçu "pour solde de tout compte" et d'y substituer les mots magiques de reçu "à titre de règlement transactionnel" pour éluder les prescriptions légales et rendre parfaitement illusoire le dispositif protecteur" ¹¹⁰. Daarom moet de rechter nagaan of er inderdaad sprake is van een dading dan wel van een kwijting voor saldo van rekening. Het criterium om beide rechtsfiguren van elkaar te onderscheiden is het feit of er al dan niet sprake is van wederzijdse toegevingen ¹¹¹.

Samenvattend kunnen we stellen dat het niet zo zeker is dat de Franse werknemer in de praktijk beter beschermd wordt dan zijn Belgische collega. Cruciaal hierbij is de rol van de rechtspraak: stelt deze zich soepel op en aanvaardt zij snel het bestaan van een dading ¹¹², dan dreigt art. L 122-17 Code du Travail dode letter te worden. Maar zelfs al is dit niet zo, dan staat tegenover de mogelijkheid om de overeenkomst op te zeggen binnen een bepaalde termijn het feit dat het Franse Hof van Cassatie niet vereist dat de elementen van de vergoeding moeten worden opgesomd opdat de kwijting voor saldo van rekening ten aanzien van hen bevrijdend zou werken ¹¹³, dit in tegenstelling tot het Belgische Hof van Cassatie.

Daarom lijkt het ons ook niet wenselijk een gelijkaardige regeling in België in te voeren: *overbescherming* van de werknemer leidt er immers toe dat de werkgever - die terzake toch over het initiatief beschikt - naar andere

---

(106) Cass. fr. soc., 18 mei 1953, *Gaz. Pal.*, 1953, II, 63.

(107) Zie de arresten vermeld bij CAMERLYNCK, G.H., *o.c.*, 684, voetnoot 13.

(108) Zie voetnoot 105.

(109) Noot onder Cass. fr. soc., 13 november 1959, *J.C.P.*, 1960, I, 11450.

(110) Vgl. de terminologische perikelen in het Belgische recht met betrekking tot de begrippen "kwijting" en "kwijting voor saldo van rekening".

(111) LYON-CAEN, G., *o.c.*, 482, nr. 400 met de verwijzingen.

(112) Bijvoorbeeld louter omwille van het feit dat er sprake is van een "règlement transactionnel" (zie Cass. fr. soc., 13 november 1959, *J.C.P.*, 1960, I, 11450 met de noot van CAMERLYNCK).

(113) Zie de arresten aangehaald in noot 73.

middelen zal zoeken, zodat het beoogde resultaat uiteindelijk helemaal niet wordt bereikt, zeker niet wanneer dit gepaard gaat met een versoepeling van de strenge houding die ons hoogste rechtscollege tot hertoe heeft ingenomen. O.i. biedt de huidige regeling een afdoende bescherming aan de werknemer zonder voorbij te gaan aan het gerechtvaardigde verlangen van de werkgever definitief een punt te zetten achter de rechtsverhouding met zijn gewezen werknemer.

IV. CONCLUSIE.

In deze uiteenzetting hebben we getracht de juridische draagwijdte van de kwijting voor saldo van rekening in het arbeidsrecht te bepalen. Ondanks een aantal arresten van het Hof van Cassatie geeft deze rechtsfiguur immers geregeld aanleiding tot interpretatiemoeilijkheden. Dit is weliswaar voor een groot gedeelte te wijten aan de onduidelijkheid van de door partijen gebruikte bewoordingen, maar ook de verwarring omtrent het begrip "kwijting voor saldo van rekening" zelf is daaraan niet vreemd. Deze verwarring wordt niet het minst veroorzaakt door de onnauwkeurige formulering van art. 42 W.A.O.

De klassieke opvatting kwalificeert de kwijting voor saldo van rekening hetzij als *een eenvoudige kwitantie*, hetzij als *een eenzijdige afstand van recht* door de werknemer, hetzij als *een dading*. Geen van deze drie rechtsfiguren geeft echter een bevredigende verklaring.

Aantrekkelijker is de opvatting, die de kwijting voor saldo van rekening beschouwt als een *species* van de *genus vaststellingsovereenkomst*. Een essentieel kenmerk van dergelijke overeenkomsten is dat ze het (onzekere) verleden als het ware uitwissen in de mate dat de rechtsverhouding wordt vastgesteld. Hierdoor wordt verklaard waarom de kwijting voor saldo van rekening *bevrijdende werking* heeft ten aanzien van de onderdelen van de door de werkgever verschuldigde vergoeding die in de overeenkomst zijn vastgesteld.

Deze stelling is geenszins onverenigbaar met art. 42 W.A.O. Dit artikel creëert immers enkel een *weerlegbaar vermoeden* dat elke kwijting "voor saldo van rekening" een eenvoudige kwitantie is, en bijgevolg de werknemer niet verhindert later een aanvullende vergoeding te vorderen. Dit vermoeden wordt weerlegd wanneer blijkt dat zowel werkgever als werknemer de bedoeling hadden elke betwisting omtrent de omvang van de vergoeding uit te sluiten door middel van een vaststellingsovereenkomst.

Tenslotte doet deze opvatting geen afbreuk aan de ratio legis van art. 42 W.A.O. Ze biedt de werknemer afdoende *bescherming*, zonder de belangen van de werkgever te miskennen, die zich wil beveiligen tegen eventuele latere aanspraken.

Een aanpassing in de zin van het Franse recht lijkt dan ook niet gewenst.